

SUKUPOLVIEN VUODENAJAT

SUOMALAINEN ELÄMÄNKULKU JA

SUKUPOLVIKONFLIKTIT HYVINVOINTIVALTIOSSA

Venäläisen Nikolai Kondratjevin teoria on inspiroinut näkökulman, jossa pitkien taloussykliä määrittämät vuodenaajat luovat sukupolville erilaisia avainkokemuksia ja mahdollisuuksia elämänsä rakentamiseen. Artikkelissa tarkastellaan pitkien syklien näkökulman avulla suomalaisen hyvinvointivaltion sukupolvien elämänsä ja sukupolvien välisiä konflikteja.

TÄSSÄ KIRJOITUKSESSA sukupolvien ääntä käyttää etenkin kaunokirjallisuus, jonka esittämät sukupolvi-konfliktit ovat paljastaneet ja myös rakentaneet taloushistorian vuodenaikojen muovaamia sukupolvi-kokemuksia. Taloushistorian vuodenaajat kuvaavat yhteiskunnan syklistä kulkua (talouden nousu- ja las-kukausia), jossa eri sukupolvien elämänsä polut, siirtymät ja generatiivisuuden dynamiikat kohtaavat.

Sukupolvien elämänsä ja vuorovaikutuksen voi nähdä syklisesti etenevänä kulkuna, jossa eri sukupolvet kehittävät ja jättävät oman kulttuurisen ja yhteiskunnallisen perinnön, jonka nuorempi sukupolvi vastaanottaa tai kapinoo sitä vastaan. Toisen maailmansodan jälkeen kulttuurisen ja yhteiskunnallisen sukupolvi-perinnön voi tiivistää liittyväksi hyvinvointivaltion kehittämiseen ja sen palvelujärjestelmän käyttöön elämänsä resurssina. Erityisesti koulutuksen rooli elämänsä rakentajana ja yhteiskunnan kilpailutekijänä globalisoituvassa maailmassa on laajalti tunnustettu. Hyvinvointivaltion purkautuminen tai uudelleenrakentuminen puolestaan

aiheuttaa yhä enemmän konflikteja eri ikäryhmien välille, missä kysymys on taloudellisista ja kulttuurisista resursseista (Vrt. Mead 1972; Bourdieu 1993).

Taloushistoriallinen konteksti ja aikakauden henki (*Zeitgeist*) tuottavat erilaista kokemusta sukupolville. Ihmiset rakentavat elämänsä kulkua ja toimijuuttaan suhteessa yhteiskunnan tarjoamiin resursseihin ja mahdollisuuksiin. Sukupolvia koskevat tutkimukset kertovat esimerkiksi elämäntavan, politiikan tai koulutuksen merkityksen muutoksesta suomalaisessa yhteiskunnassa (Roos 1987; Virtanen 2001; Kauppila 2002.) Kaunokirjallisuudessa ja pamfleteissa sukupolvia on kuvattu muu muassa hiljaisiksi, ahneiksi, anteliaaksi, menetetyiksi ja pullamössöiksi.

Suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle julkinen diskurssi vaatii nuorten ja pienten ikäluokkien koulutautumista yhä nopeammin ja tehokkaammin. Heidän on tehtävä enemmän töitä ja pidennettävä työuria, jotta sukupolvisopimuksen velvoittamat julkiset koulutus- ja hoivapalvelut sekä eläkkeet voidaan maksaa tulevaisuudessa. Pohdimme artikkelissamme

kaunokirjallisuuden, aikalaiskeskustelun ja sukupolvi-tutkimusten kautta sukupolvien vuodenvaihtoa ja eri vuodenaikojen tuottamia konflikteja.

NÄKÖKULMA TALOUDEN VUODENAIKOIHIN JA SUKUPOLVIIN

”Ei ole mitään sukupolvia. On vain ideoita ja ihmisiä. Ja sitten on niitä, jotka kirjoittavat heistä historian. Jähmettävät ajan ja ihmiset. Toisista tehdään patsaita, toisista ei sanota sanaakaan.” (Hotakainen 2011, 271.)

Vaikka historiassa ei ole säännönmukaista toistuvuutta, on historiallisissa muutoksissa syklisesti toistuvia elementtejä, etenkin silloin kun yhteiskuntia tarkastellaan taloushistorian näkökulmasta. Taloushistorian voikin hahmottaa sykleinä, metaforisesti ilmaisten talouden ”vuodenajoista” koostuvina ”vuodenvaihtoina”. Kaavio 1 hahmottelee kirjoituksemme näkökulmaa ja rakennetta. Talvi, kevät, kesä ja syksy ovat tässä artikkelissa taloushistorian vuodenaikoja, jotka synnyttävät eri ikäluokille erilaisia taloudellisyhteiskunnallisia avainkokemuksia ja suuntaavat elämäntulkintoja (ks. kaavio 1).

Vuodenajoilla ja niistä kumpuavilla avainkokemuksilla avaamme tässä artikkelissa viime sotien jälkeisiä eri sukupolvien keskeisiä sukupolvikonflikteja ja jäsenämme suomalaisen hyvinvointivaltion rakentumista. Tällaisen viitekehyksen käyttäminen yhtäältä jähmettää, kategorisoi ja dramatisoi sukupolvi-elämää historiassa sekä yhteiskunnassa. Toisaalta viitekehys on analyttinen ja heuristinen väline, joka suuntaa huomion niihin suomalaisen yhteiskunnan suuriin tapahtumiin, jotka ovat olleet merkityksellisiä sukupolvien elämäntulkintojen ja ristiriitojen kannalta. Jokainen sukupolven elämäntulkinta muodostuu erilaisista vuodenaajoista, jotka osuvat eri kohtiin elämäntulkinnassa ja tuottavat erilaisia kerrostuneita kokemuksia. Karl Mannheimin (1952) teorian mukaan kokemuksellisia sukupolvia tarkasteltaessa biologinen rytmi on huomioitava kokemusten laadussa, sillä voimakkaimmin yhteiskunnallisen murroksen kokee ikäryhmä, joka murroksen aikana on maailmankatosmuksellisesti otollisessa leimautumisikässä eli noin 17. ikävuoden vaiheilla. Nuoruuden ja varhaisen aikuis-

suuden kokemukset muodostavat maailmankuvan perustan, jonka kautta sukupolvet tulkitsevat todellisuutta. Voimakkaimpia yhteiskunnallisia murroksia ja sukupolvikonkemusten tuottajia ovat globaalit lamakaudet. Nikolai Kondratjevin kuuluisan talouden pitkien syklien teorian mukaan kapitalismi uudistuu kapitalismin talvessa, joka korjaa väkivaltaisesti kesän ja syksyn aikana muodostuneet häiriötilat ja palauttaa kapitalistisen järjestelmän takaisin toimintakelpoiseksi. (Talouden pitkistä sykleistä ja Kondratjevistä ks. Korpinen 1981.)

Sukupolvien eroja ja elämäntulkinnon toimijuutta käsiteltäessä luodaan sosiologista *aikalaisdiagnoosia* (ks. Noro 2004). Aikalaisdiagnoosi nostaa esiin niitä hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän rakentumisen ja purkautumisen taustoja sekä sukupolvien välisiä ristiriitaisuuksia, jotka nousevat menneisyydestä nykyaikaan ja raamittavat keskustelua kilpailukyky-yhteiskunnan nykyisestä tilasta ja tulevaisuudesta.

Sukupolvien suhteita, koulutusta, generatiivisuutta ja eri elämäntulkintoja ovat käsitelleet epäsuorasti monet kirjailijat. Väinö Linna on kuvannut romaanisarjassaan Täällä Pohjantähden alla sukujen polvia ja niiden osallistumista suomalaisen yhteiskunnan suuriin murroksiin. Veikko Huovinenkin edustaa sotasukupolvea, mutta hän on ottanut aikalaiskirjailijana kantaa useampaan talouden ja politiikan vuodenaikaan, muiden muassa 1980-luvun nousukautta hän kuvaa mainiossa sukupolvienkin kannalta mielenkiintoisessa puheenvuorossa Kasinomies Tom. Suurten ikäluokkien tarkkoja kuvaajia ovat Heikki Turunen ja Pirkko Saisio. Heidän romaaninsa läpivalaisevat suuria ikäluokkia maaseudun ja kaupungin ympäristöissä. Hannu Raittila, Kari Hotakainen, Juha Seppälä, Laura Honkasalo ja Jarkko Tontti kuvaavat nuorempia ikäluokkia. Honkasalo kuvaa romaaneissaan mm. poliittisia sukupolvia ja Tontti ”väliin väsähtänyttä” sukupolvea eli 1970-luvun alkupuolella syntyneitä. Kaunokirjallisuuden lisäksi suurten ikäluokkien asemaa Suomen historiassa on alettu pohtia yhä useammin pamfleteissa, lehtiartikkeleissa ja lehtien keskustelupalstoilla. Ääriesimerkkeinä voi mainita Osku Pajamäen pamfletin Ahne sukupolvi (2006) sekä Riitta Hildénin ja Ulpu Iivarin haastattelukirjan Suuret ikäluokat luokkakuvassa (2008).

Kaavio 1: Kapitalistisen yhteiskunnan taloushistorialliset vuodenaajat, sukupolvet ja elämänaalueet 1930-luvun lamasta tähän päivään. [Vrt. Böckerman & Kiander 2006, 132–133.]

TALOUDEN JA POLITIIKAN SUHDANTEET	TALVI (tuho 1929–1945 ja 2008–) Kapitalistinen järjestelmä kuilun partaalla, järjestelmän uudistuminen, tuho/perikato mahdollinen (Marx vs. Kondratjev) Laman ja sodan tuho, massatyöttömyys, ääriiliikkeet, omaisuuden arvon lasku (deflaatio), konkurssit	KEVÄT (toivo 1945–1975) Tuhosta nouseva toivo – reaali-talouden kasvu, demokratian vakiintumisen, pitkä taloudellinen kasvu "golden age", – tasa-arvon ideologia – usko tieteeseen ja teknologiaan – ajatus jatkuvasta kasvusta ja edistyksestä, jokainen päivä edellistä parempi	KESÄ (uho 1975–1995) Hyvinvointivaltio huipussaan – Taantuman ja laman ajanjaksoja – Jatkuva kasvu ja edistys saa kolhun; työttömyyttä ja taantuman jaksoja – Vapaakauppa ja klotulutuksen kasvu ja uho. – 1980-luvun markkinoiden vapautuminen ja 1990-luvun alun lama.	SYKSY (epävarmuus 1995–2008) Markkinausko Markkinoiden täydellinen vapaus ja raju kilpailu (epäsosiaalinen individualismi), jossa "winner takes it all", uusliberalismi. Työmarkkinoiden joustot, ammattiliittojen vähenevä rooli. Paperitalouden kasvu, euforia. Kilpailun ja epävarmuuden kasvu
SUKUPOLVET	VETERANS (1922–45) Roos: Sotien ja pulan sukupolvi (1920–40) Kauppila: Sodan ja niukan koulutuksen sukupolvi (–1936).	BABY BOOM (1945–60) Roos: Suuren murroksen sp. (1940–55) Rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolvi (1936–1955) Tulppasukupolvi, märkäsupolvi, e-pillerisukupolvi	GEN X (1961–80) Roos: Lähiösukupolvi (1955–65) ja Rocksukupolvi (1965–) Kauppila: Hyvinvoinnin ja monien koulutusvalintojen sukupolvi (noin vuodesta 1955–) Saarikangas: Pullamössösukupolvi	GEN Y (1981–) "Lost generation" Tuhannen euron sukupolvi The Laptop-and Latte Generation
KOULUTUS	Jatkokoulutus mahdotonta "Koulutus ihanteena" Lyhytkin koulutus junnasi työelämään. Oppivelvollisuuden sivilisoivat merkitykset. Valtio, kansallinen sivistys ja koulutususkko.	"Koulutus välineenä" Koulutuksen ja palkkatyön läheinen suhde. Koulutus mahdollisesti ammatin ja uran sekä työssä pärjäämisen.	"Koulutus hyödykkeenä, tai "koulutus itsestäänselvytenä. Elinikäinen/elinkautinen oppiminen. Opiskelun pakko oman työmarkkina-arvon takaamiseksi.	Koulutususkosta globaaliin koulutuskilpailuun. Alueen (EU, AU) merkityksen korostuminen. Kansallisen valtion ja kansallisen sivistyksen alasajo.
TYÖ JA URA	"Elämä kamppailuna" Työ velvollisuus elämän kamppailussa.	"Työ elämän sisältönä" Työ alkaa merkitä yhä enemmän ammatin hankkimista ja (pitkää) uraa. Työ on seikkailu ja perhettä tärkeämpi.	Korkea koulutus, mutta suuria ikäluokkia huonompi työllistyminen. Verkostoituminen, globalisoituminen ja osaamisen korostaminen. Työ on sopimus ja vaikea haaste. Työn ja perheen yhteensovittaminen. Down shifting.	Toiveiden täyttymys? Mielekkään työn korostus?
PERHE JA VAPAA-AIKA	Ydinperhe Kuluttaminen ja vapaa-ajan lomailu vieraita käsitteitä. Vaikeudet uuden median käytössä.	Järjestötoiminta, yhteisöllisyys keskeistä.	"Harrastukset elämän sisältönä" Yksilöllisyyden korostaminen. Globaali konteksti vapaa-ajassa ja mediassa.	Virtuaaliyhteisöt

TOIVON KEVÄT

"Toukokuun ensimmäisenä tuuli paukahtaa keskelle tietä punaisessa kankaassa. Toiveita ja unelmia on, niin kuin kissalla seitsemän elämää. Isien ja äitien jälkeen tulevat pojat ja tyttäret." (Seilonen 1976, 71.)

Toisen maailmansodan jälkeen suomalainen hyvinvointiyhteiskunta rakentui Matti Virtasen (2001) osuvaa sanontaa käyttäen Neuvostoliiton siipien

suoja. Idän ja lännen taloudellisessa ja poliittisessa ristivedossa syntyi suomalainen hyvinvointivaltio, joka pohjoismaisten kollegoidensa ohella edusti 2000-luvun kynnyksellä ehkä kehittyneintä hyvinvoinnin tuottamisen mallia koko maailmassa. (Hobsbawn 1999.)

Sodan sukupolven kohdalla generatiivisuus toteutui lainsäädännön kautta ns. rakenteellisena generatiivisuutena. Jo kauan ennen sotaa oli päätetty joistakin uudistuksista kuten kahdeksan tunnin työajasta ja oppivelvollisuudesta. Oppivelvollisuuskoulun merkitys kansakunnan tukijalkana tunnustettiin kaikissa poliitti-

sisä puoluissa. Oppivelvollisuuskoulu muodosti monesti tämän sukupolven ainoan formaalin koulutuksen ja sen merkitys elämänsä rakentajana oli merkittävä. Koulun merkityksen tunnusti myös Väinö Linnan (s. 1920) romaanin Täällä Pohjantähden alla opettaja Rautajärvi, joka sotaa edeltävässä talouden talvessa ja äärioikeistolaisessa Suur-Suomi-hengessä julisti: *"On kasvatettava uusi sukupolvi vanhan ja mädäntyneen tilalle."* (Linna 1962/1987, 794.) Sodan sukupolven generatiivisuuden projekti pääsi vauhtiin 1950- ja 1960-luvun lukujen vaihteessa tasa-arvon ja konsensuksen hengessä. Tällöin päättäjät ja tutkijat alkoivat muotoilla elintaso-Suomea, joka perustui talouskasvuun, tulonsiirtoja ja palveluja korostavaan sosiaalipolitiikkaan ja yhteiskuntakehityksen suunnitteluun. Kyseisen politiikan ideologiseksi ohjenuoraksi nousi erityisesti Pekka Kuusen (1917–1989) teos 60-luvun sosiaalipolitiikka. 1960-luvun alku merkitsi sosiaali- ja eläketurvassa suurta generatiivista uudistusta: työeläkejärjestelmä (TEL ja LEL) ja sairausvakuutuslaki syntyivät.

1960-luvulla suurten ikäluokkien esikoiset alkoivat tulla työikään. Pientilat eivät kuitenkaan elättäneet heitä tai antaneet heille sopivaa työtä. Tilanne merkitsi muuttoa asutuskeskuksiin, pääkaupunkiseudulle tai Ruotsin teollisuuspaikkakunnille. Väki alkoi purkautua pientiloilta 1960-luvun puolivälissä, ja pientilojen Suomi muuttui hyvin nopeasti lähiöiden Suomeksi. Roos (1987; 1988) kutsuu sukupolvea lähiöiden sukupolveksi. 1960- ja 1970-luvuilla sotasukupolvi ja heidän lapsensa, suuret ikäluokat, törmäsivät niin elintaso-odotusten ja poliittisten näkemysten osalta. Edellinen edusti agraari-Suomea ja jälkimmäiset maaltamuuton, lähiöiden ja tehtaiden sukupolvea. Suurten ikäluokkien edustajan, Impan, toukotyöt saavat käänteeseen Pielisen rannalla Heikki Turusen (s. 1945) romaanissa Simpauttaja (1973), jonka alussa veljekset Impi ja Otto ovat isänsä kanssa pellolla. Impi ja hänen isänsä välillä tapahtuu lyhyt ja lopullinen välienselvittely:

"- No terve sitten vaan turvenuijat. Tää poika lähtee Helsinkiin, hän sanoo.

*- Sinusta ei oo höyryvän paskakoun vahiksikkaa.
- Siinähan jäät vahtimaan paskakasoja. Minä lähen.*

*- Hiasta näkkyö olevan. Ei siinä paljo tierat lentele.
- Minä oon ihan tosissani.
- No luuletko sinä perkele jotta tässä muut leikkii."*
(Turunen 1973, 10.)

Kaupunkien valot, koulutusmahdollisuudet ja ammatit houkuttelivat sodan sukupolven jälkeläisiä enemmän kuin pienviljelijän totinen lantatunkio. Veikko Huovisen (s. 1927) romaanissa Lentsu (1978) sotaveteraani Ville Tapio pohtii poliittisten tuulten muuttumista ja entistä koulutetumman nuorisoon tilaa:

"Ville Tapio kiihtyy oikeastaan miellyttävästi. Ajatus on lähtenyt taas hakemaan päivän vakio-katkeruutta. Sillä mitä tietää nuori polvi sotaveteraaneista, miehistä, jotka verellään ja kärsimyksillään lunastivat isänmaan viime sodissa. He olivat sukupolvi, jolla ei ollut vaihtoehtoa ja he olivat jyrymiehiä, jotka eivät epäröineet antaa henkeään isänmaan puolesta. Puoli miljoonaa miestä temmattiin kotioloistaan lumeen ja pakkaseen. ... Kaikkeen olemiseen liittyi epävarmuus, huoli kodista ja omaisista, vilu, ikävyys, kadotuksentuntu. ... Ja vielä rauhan töihin palattuaan tämä ikäpolvi asutti lähes puoli miljoonaa siirtolaista, maksoi raskaat sotakorvaukset ja teki töitä sellaisella voimalla, että maa jälleenrakennettiin ja maa vaurastui. ... Se oli Suomen paras nuoriso- ja miesjoukko, eikä parempaa koskaan tule, ... Mutta nyt, nyt on elämää alkamassa ja aseisiin marssimassa juonittelijoiden, kiristäjien, ranttuilijoiden ja hurskastelijoiden sukupolvi, arvelee Ville Tapio. ... Koulutus on yleissivistävää, alkaa aikaisin ja loppuu myöhään... Kohta nuoret luulevat, että työ on pohjimmiltaan mukavaa jatkokoulutusta, joka tapahtuu tunturi-hotelleissa, Finnjetillä ja tyylikkäässä auditorioissa, jotka on rakennettu veronmaksajien rahoilla. Kaikki ovat tasa-arvoisia pimuja ja poitsuja, jotka juovat ja matkailevat työnantajien laskuun ... Osalle nuorisosta painetaan kuin rasvaprässillä kalloon, että Talvisota oli Suomen kapitalistien oma syy, ja Suomen jääkärikenraalien paha tahto johti Suomen jatkosotaan." (Huovinen 1978, 118–120.)

Omasta Ville Tapiolle varsin vastakkaisesta näkökulmasta maailmanmenoja tarkastelee kirjvesmies Jaurujärvi, kommunisti ja puoluevirikailija, jonka yleissi-

vistävä koulutus ja aktiivisen kansalaisuuden perusta oli peräisin vapaan sivistystyön opinnoista:

"Hän ei kuitenkaan kehtaa ruveta vanhan äijän kanssa väittelemään. Sillä väitellä hän osaisi, käyttään takavuosina Sirola-opistossa dialektiikkaan perehtymässä." Sen asuntovelkainen kirvesmies kuitenkin sanoo, että "saisi Kekkonen esittää kaikkien köyhien ja edistysellisten ihmisten asuntolainojen armahtamista ...." (Huovinen 1978, 124–125.)

Yksi keskeisistä sotasukupolven ja suurten ikäluokkien välisistä konflikteista kumpusi viime sotien erilaisista tulkinnoista. Sotasukupolven ja monien 1940–50-luvuilla syntyneiden vasemmistolaisten välille sukeutui 60-luvun lopulla kiista sodista ja niiden syistä. Sotaveteraaneja ärsyttivät radikaalien väitteet, joiden mukaan sodat olivat olleet valinta ja seurausta oikeistolaisesta politiikasta. Nuoriso oli tarvelemässä nuoruutensa uhranneen sukupolven perinnön. (Tuominen 1991.) Monelle nuorelle sodan näkyvintä perintöä taas oli isän sotatrauma, joka merkitsi sodan jatkumista monen perheen arjessa. Vapaa sivistystyö ja järjestötoiminta tarjosivat uudelle sukupolvelle staattisen perhe-elämän vastapainoksi aktiivisen toimintakentän. Suurten ikäluokkien sukupolvi näki koulutuksen keskeiseksi vaurauden ja hyvinvoinnin tuottamisen moottoriksi, ja heidän toimintansa tuloksena hyvinvointivaltion dynamiikka tuli toimivaksi. Materiaalisia resursseja sijoitettiin mm. koulutusjärjestelmän kehittämiseen ja työllisyyden ylläpitoon Keynesin oppien mukaan myös taloudellisten taantumien aikakausina.

UHON KESÄ

"Jätkä voitti pari vanhaa miljoonaa veikkauksessa, soitti taksin ja sanoi että ajas peruuttaen kirkolle, hinnoista kyllä sovitaan." (Laakso 1977, 34.)

Uhon kesä (1975–1995) merkitsi taloushistorian vuodenajoissa yhtäältä edistysuskon himmenemistä ja toisaalta laskusuhdanteista huolimatta uhmaa kehittää yhteiskunnan hyvinvointia. Aina myöhäisrenessanssin ja valistuksen ajoista on vallinnut käsitys historiasta edistyksenä. Suomalaisessa yhteis-

kunnassa edistyksen uskoa on ruokkinut koulutuksen, osaamisen ja maailmantalouden jatkuva kasvu. Edistysusko on ollut erityisen voimakas toisen maailmansodan jälkeisellä pitkän taloudellisen kasvun kevätkaudella (1945–1975). Tämän jälkeen uskoa jatkuvaan talouskasvuun ja edistykseen ovat koetelleet erityisesti 1970-luvun öljykriisi, 1990-luvun lama ja 2008 alkanut globaali talouden kriisi.

1970-luvun puolivälissä Suomi ajautui lamaan, jota kesti vuosikymmenen lopulle. Tuotanto supistui ensi kerran pariinkymmeneen vuoteen. Työttömyys nousi rajusti, vuonna 1979 maassa oli noin 200 000 työtöntä. Lama-ajasta huolimatta ajanjakso oli hyvinvointivaltion kiihkeän rakentamisen aikaa. 1960- ja 1970-luvuilla koulutusjärjestelmä laajeni perusopetuksesta korkeakoulutukseen kattaen koko maan. Opintotukijärjestelmä kehittyi 1970-luvulla: vuonna 1972 eduskunta päätti opintotukilaista ja 1977 opintotuen asumislisästä. Jo vuonna 1969 oli hyväksytty laki opintolainojen valtioneuvostokautesta. Työvoimapolitiikka muuttui 1970-luvun alkupuolella, kun työnhakijoiden oikeus koulutusta vastaavaan työhön otettiin työllistämisen peruslinjaksi. Muutos merkitsi työllisyystöiden lopettamista. Työttömyyseläkejärjestelmästä päätettiin vuonna 1971. Laajempi työvoimapolitiikan uudistaminen tapahtui vuonna 1984, jolloin eduskunta päätti työttömyysturvan kokonaisuudistuksesta. Lomakäytännöissä suurta murrosta merkitsi vuonna 1973 työntekijöille annettu oikeus neljän viikon vuosilomaan.

Suomi hyppäsi kansainväliseen rahatalouteen vuonna 1985, jolloin päättäjät poistivat talouselämästä rahamarkkinoita sääteleviä rajoituksia. Rahamarkkinoiden vapauttaminen toi Suomeen juppikulttuurin, jonka tunnuksia olivat sijoittaminen, äkkirikastuminen ja kallis, näkyvä kuluttaminen. Kasinotalouteen osallistuneet olivat pääosin 1940- ja 1950-luvulla syntyneitä. Romaanissa Kasinomies Tom Veikko Huovinen konkretisoi nuorten juppien ja vanhemman "junttisukupolven" näkemyseron esimerkillä kalastuksesta. Tom suosi kallista huipputekniikkaa, kun taas Kata-Kärkkäinen, vanha Lapin lentojätkä, luotti puukeloihin ja hevonlannalla viritettyihin havuturoihin. Vanhat konstit tärppäsivät paremmin, mikä sai nuoren polven protestoimaan:

"Hevosien lanta vastaan kaikuluotain! Vanha kumara kalaäijä vastaan Jalavarannantien suurkuluttaja. Reikäiset kumitossut contra Nike Air -kengät." (Huovinen 1990, 60–61.)

Kasinotalouden uho ja 1980-luvun lopun talouden ylikuumeneminen tarttui reaalityalouden kulutusjuhlasta myös koulutus- ja eläkejärjestelmään. Ammatillinen koulutus lisääntyi ja ammattikorkeakoulut syntyivät 1990-luvun alussa. Eläkejärjestelmä parani merkittävästi: 1980-luvun puolivälissä päätettiin yksilöllisestä varhaiseläkkeestä, varhennetusta vanhuuseläkkeestä ja osa-aikaeläkkeestä. Huoltosuhteen heikentymisen ja 2000-luvun finanssi- ja velkakriisin kiihdyttämän velkaantumisen myötä julkisia eläke-etuja on leikattu 1950-luvun alun jälkeen syntyneiltä. Ennen vuotta 1950 syntyneet työttömät myös ovat säilyttäneet oikeuden ns. ansiosidonnaiseen eläkeputkeen tai työttömyyseläkkeeseen.

Suurten ikäluokkien sukupolven elämänkaareissa koulutusjärjestelmän laajentuminen mahdollisti ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen hankkimisen toimivaksi elämäkulun resurssiksi. Yhteiskunnan rakennemuutos ohjasi koulutuksen tiedot ja taidot tehokkaaseen käyttöön. Tälle sukupolvelle koulutuksen merkitys muodostui välineeksi työelämään enemmän kuin muille sukupolville. Koulutus tuotti myös toivon ja pärjäämisen eetokset. Suurten ikäluokkien naisten koulutuksen lisääntyminen ja ammattiuran yleistymisen suuntasi generatiivisuutta tuottamiseen, suorittamiseen ja luovuuteen lähentäen sitä miehiseen perinteeseen. (Alanen 1994; Kauppila 2002.) Voisi ajatella, että suurten ikäluokkien kohdalla edistysusko säilyi talouden heikkoinakin aikoina. Heidän kollektiivinen identiteettinsä ja maailmankuvansa uskoi yhteiskunnan jatkuvaan edistykseen ja kasvuun.

EPÄVARMUUDEN SYKSY

*"Joka paikassa setiä ja tätejä
suuret ikäluokat
Ei vaaleissa muita äänestäjiä
suuret ikäluokat
Pian nauttivat eläkkeistään
Sä raadat heidän edestään
Oo kiitollinen, kun saat viimein duunia
vanhusten hoitajana."* (Pelle Miljoona 1996.)

1990-luvun alun lama päätti suomalaisen hyvinvointivaltion pitkään kestäneen kevään ja kesän kasvun. Lama ja työelämän murros näyttävät jakaneen sukupolvia. Tuloerot kasvoivat, ja työttömäksi jääneet nuoremmat ikäluokat alkoivat kutsua sodan jälkeen syntyneitä tulppasukupolveksi. Osku Pajamäen (s. 1970) kirja Ahne sukupolvi suurten ikäluokkien perinnöstä kirvoitti keskustelun hyvinvointivaltion tulevaisuudesta ja sukupolvisopimuksen kelpoisuudesta tilanteessa, jossa uusi talouden nousukausi ei kuitenkaan koskettanut kaikkia väestönosia tai sukupolvia. (Pajamäki 2006.) Osa väestöstä tunsu ikään kuin syntyneensä väärään aikaan. Jarkko Tontin (s. 1971) romaanissa Luokkakokous (2007) tapahtumaa järjestävä Toni selvittelee ajatuksiaan niin prosoivasti, että Suomeen oli puolivakavissaan perusteilla Vihaamme Jarkko Tonttia -yhdistys:

*"Luin nimelistaa eteenpäin. Pitkä jono 73-loppuisia henkilötunnuksia, seassa muutama -72 syntynyt, vaihto-oppilaina olleet. Vuonna 1973 syntyneet ovat väliinputoajia ja menetettyjä. Me myöhästyimme 1980-luvun lopun korkeista aalloista, surffilaudat myytiin kirppiksellä vuonna 1992. Meidän nuoruusvuotemme maailma rypi lamas-
sa, ei ollut rahaa kuin alepubeihin. 90-luvun lopun pikkunousukausi oli pelkkä vitsi. Muistin lukeneeni, että 1967–1973 syntyneet ovat ainoa sukupolvi Suomen historiassa, joka on köyhempi kuin vanhempansa. Sitä ennen ja sen jälkeen syntyneillä elämä menee haaveiden mukaan. Vittu, eihän minullakaan ollut edes autoa, katsoin ikkunasta parkkipaikalle. Asuin vuokralla, skenellä nuoremmat osasivat jo paremmin. He olivat vielä koulussa kun lama iski ja vei duunit. Sitten ne tulivat samaan aikaan tappelemaan kakkupaloista, ilman tyhjiä reikiä ceeveissä. ...*

Suuria ikäluokkia en viitsinyt edes ajatella. Ne pitäisi viedä lopetettaviksi. Ilman mitään selittelyä. Ei heti vaan nyt, kesken sauvakävelyn riuhtaista puikot kädestä ja iskeä rinnasta läpi. 40- ja 50-luvuilla syntyneet ovat Suomen syöpä. Rasvainen veritulppa kansakunnan sydämessä, itsekkyyys itse, millään ei ole mitään väliä, kunhan ne vain saavat haluamansa. Muistin kuinka olimme Matiaksen kanssa pil-

kanneet keski-ikäisiä vanhempiamme, jotka luulivat että maailma avautui nykyään yhtä helposti kuin 1960-luvulla. Ei. Maailma oli kiinni. Enää ei ollut eläkevirkoja, inflaatio ei maksanut asuntolainoja. AY-aijät huolehtivat vain rasvamaksaisten paperikoneduunarien ja rekkamiesten eduista. Vasemistolaisia, vitut, häikäilemättömiä paskoja koko SAK täynnä. Maailma oli rujo ja ahdas. Edelliset sukupolvet olivat noukkineet mansikat kakusta, viimeistä myöten. Nyt taistelu omasta viipaleesta oli katkeraa kamppailua päivästä toiseen. ... Muistin vuoden 1999. Pari vuotta meni lujaa, vuosituhanen loppu. Hetken oli tuntunut siltä, että maailmassa oli armoa, uusia alkuja ja toivoa. Olin vaihtanut firmaa kolme kertaa vuoden sisällä.

Ja sitten, no niin. Jos on syntynyt vuonna 1973, niin sitten vittu on. Väliinväsähtäjien sukupolvi. Ei vielä kasarijengiä, eikä 90-lukulaisia.”(Tontti 2007, 74–75.)

Sirkka-Liisa Kivelä (s. 1947) taas puolusti suurten ikäluokkien mainetta, etuja ja oikeuksia:

Turkulainen yllilääkäri ja professori Sirkka-Liisa Kivelä sanoo, että nyt suurten ikäluokkien vanhe- tessa on alkanut sosiaaligerontologien ennustama vallan siirtyminen iäkkäämmille kansalaisille. Hän sanoo, että meneillään on niin sanottu veretön val- lankumous, jossa seniorit eivät suostukaan edeltäji- ensä tavoin luopumaan vallasta ... He ovat tottu- neet olemaan vallassa. Joukossa on paljon pitkälle koulutettuja henkilöitä. Olen vakuuttunut siitä, että vanhat eivät ihan hevin luovu vallasta, Kivelä miettii. Professori Kivelä kertoo myös, että nykyiset vallankäyttäjät eivät saa senioreita enää hiljaisiksi ”namurahoilla”. Oikeuksia halutaan puolustaa kiis- tojenkin uhall. Siirtymä on tapahtunut aika hiljai- suudessa. Tosin veikkaan, että politiikan kabineteis- sa asiasta on jo keskusteltu, mutta siitä ei ole julkista riitaa haastettu. En aivan verenvuodatukseen usko, mutta tietynasteista vastakkainasettelua varmasti tulee, Kivelä myhäilee. (Ylen uutiset 2009.)

Erik H. Eriksonin (1982) teorian mukaan yksilön kehitysvaiheet tapahtuvat yhteisössä sukupolvien välisessä vuorovaikutuksessa eräänlaisessa kehys- rakenteessa, jota nimitetään sukupolvien sykliksi

(*generational cycle*). Tontin ja Kivelän lainaukset osoittavat, että sukupolvien huolenpitosuhde on muuttunut ainakin keskustelun tasolla aiempaa etäisemmäksi ja jopa vihamieliseksi. Myös inter- netin keskustelupalstojen sukupolvikeskusteluissa voi nähdä saman ilmiön. Elämänkulun institutio- nalisoitumisen myötä yhteiskunnan laitokset ja toimintajärjestelmät hoitavat ja järjestävät sukupol- vien välistä vuorovaikutusta. Hyvinvointivaltio on ottanut paljon välitystehtäviä yksilöiltä ja yhteisöiltä itselleen ja säädellyt myös niiden aikuisten kehitys- tä, jolla ei ole välitöntä huolenpitosuhdetta seura- vaan sukupolveen. Onko niin, että sukupolvet ovat etääntyneet toisistaan huolenpitosuhteen muuttu- misen myötä ja näkevät sukupolvien väliset suhteet kamppailuna hyvinvointiyhteiskunnan hiipuvista resursseista? (Vrt. Alanen 1994.)

Vaikka lamaa seurasi pitkä nousukausi (1995–2008), hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän alasajo tai hyvinvointivaltion uudelleenrakenteistuminen kil- pailuvaltioksi tapahtui 1990-luvulta alkaen niin poliitti- sella, institutionaalisella kuin kulttuurisella tasolla. Poliittinen ja institutionaalinen taso saattoivat muuttua nopeastikin, kuten 1990-luvun lamanjälkeinen kehitys osoitti. Kulttuurinen muutos oli kuitenkin hitaampaa ja sidoksissa yksilöiden elämänkokonaisuuksiin. (An- tikainen 2010.) Talouden syksy pitkän nousukauden siivittämänä ei ollut hyvinvointivaltion juhlaa, vaan pi- kemminkin alasajoa, jossa monet väestöryhmät kuten lapsiperheet näkivät siirtyneensä köyhien luokkaan. Koulutuksen ja työelämän kentillä byrokratia ja pro- fessionalismi ovat korvautuneet managerismilla ja suo- rituskyvyllä. Nämä markkinaorientoituneet tekniikat ovat muuttaneet erityisesti instituutioita, mutta myös kulttuuria, etiikkaa ja ammatti-identiteettejä. (Ks. Ball 2003; Valkonen & Kauppila 2010.)

TUHON TALVI

*”Kun tulet syksyn maahan on siellä
sen maailman kevätaika, niin,
tietysti.*

*Se kohta kääntyy, kukkimatta,
täksi talveksi.*

*Sellaiset ovat täällä vuodenajat.”
(Haavikko 1990, 18.)*

Nykyisyyden käydessä yhä vaikeammin ymmärrettäväksi ja tulevaisuuden muuttuessa sumuiseksi alkavat näkemykset lineaarisesta historian kulusta menettää itsestään selvää asemaansa. Wallerstein (1988, 43–44.) pitää kapitalistista maailmantaloutta historiallisena järjestelmänä, jolla on tietty elämänkaari. Järjestelmä perustuu jatkuvaan laajenemiseen, jolla kuitenkin on rajansa. Kun järjestelmät etenevät kohti luonnollista loppuaan, ne huomaavat olevansa ”siirtymässä” kohti epävarmaa tulevaisuutta. Suuren ikäluokkien sukupolven voi tulkita vielä lineaarisen maailmankuvan ja edistysuskon sukupolveksi. Heitä seuranneiden x- ja y-sukupolvien usko hyvinvointivaltion tulevaisuuteen on alkanut rakoilla. Erityisesti 1990-luvun lama ja finanssikriisi syksyllä 2008 sekä sitä seurannut Euroopan velkakriisi ovat horjuttaneet vakavasti uskoa lineaariseen historialliseen edistykseen, jatkuvaan talouskasvuun ja hyvinvointivaltioon. Historian ja talouden kehityksen vaiheet voidaan nähdä myös syklisinä. Hyvinvointivaltiot syntyvät ja kehittyvät, kunnes se saavuttavat huipun, minkä jälkeen edessä on kulttuurin taantuminen, hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän alasajo ja elintason lasku. Pahimmassa tapauksessa seurauksena on demokratian korvautuminen jollakin muulla yhteiskuntajärjestelmällä, esimerkiksi fasisilla, kuten tapahtui monissa maissa 1930-luvun suuren laman seurauksena.

Talven tuhossa hyvinvointivaltion sopimukset sosiaaliturvan tasosta ja kattavuudesta ovat koetuksella. 1990-luvun alun lama on leikannut etenkin nuorempien ikäluokkien elintaso-odotuksia. 1970–80-luvuilla syntyneet ikäluokat ovat alkanet määritellä itsensä vahvan talouskasvun oletukseen viritetyn eläkepommin purkajiksi, joiden tehtävä on käymässä ylivoimaiseksi. Yleisesti heitä pidetään vanhempiaan pienituloisempina, jotka hylkäävät tai joutuvat hylkäämään ’elintason’ ja keskittymään aineettomaan elämänlaatuun elleivät sitten peri vanhempiaan. Suuret ikäluokat ovat saaneet julkisessa keskustelussa joko tämän perinnönantajan tai kuluttavan, elämästään ja rahoistaan nauttivan aktiivisen eläkeläisen roolin. (Esim. Pajamäki 2011.)

Hyvinvointivaltion suomalainen lunastaa täysivaltaisen kansalaisuutensa kouluttautumalla osaavaksi

työvoimaksi ja selviämällä nostetusta asuntolainastaan. Kummankin lunastuksen arvo on sukupolvien saatossa heikentynyt ja yhteiskunnan ulkopuolelle jääneiden määrä lisääntynyt. Aina 1990-luvun lamaan saakka koulutus palkitsi siihen uskovat työelämässä ja inflaatio oli suuri apu lainan hoitamisessa. Talouden syksyssä ja talvessa suhde koulutukseen ja asuntolaina eivät ole enää vain keväisiä lupauksia; etenkin nopeasti epävakautta ja työttömyyttä luovien monimutkaisten sijoitusinstrumenttien shokkeja talousjärjestelmälle ja sitä kautta yksilöiden elämäkululle on syytä pelätä, esimerkkinä Juha Seppälän (s. 1956) romaanihenkilö Jumalan Kyynel:

”Järjestelmä, valtio, eristi hänet harmaan pleksin taakse mutta näki hänet, säilytti riskienhallintakoneistossaan hänet näkyvillään, toisin kuin pankit, jotka olivat kehittäneet monimutkaisia, strukturoituja rahoitusvälineitä välttääkseen järjestelmän ja luottoluokittajien kontrollin, ja lopulta, aina kun finanssikriisi puhkesi, kapitalistien halveksiman valtion oli kuitenkin tultava apuun ja maksatettava lasku tavallisilla ihmisillä, veronmaksajilla, ja myös Jumalan Kyynelen kaltaisten riskialttiiden yksilöiden kohtalolla.” Toisaalta Jumalan Kyynelillä ei ollut asuntolainaa, joka teki monista aikalaisista ”nykyajan orjia, rahoitusmarkkinoiden vankeja”. Sen sijaan ”hänellä oli syrjäytetyn vapaus”. (Seppälä 2008, 71–73.)

”Syrjäytetyn vapaus” voidaan nähdä talouden ylilyöntien ajan eli kesän ja syksyn tuottamana sukupolvikokemuksena, joka puhkeaa kukkaan kapitalismin talvessa. Uuden ihmisryhmän jäsenet ovat usein yksinäisiä miehiä, työttömiä, monilla opinnot ovat keskeytyneet, he miettivät väkivaltaisia ratkaisuja kokemuksiinsa turhaumiin; ylipäänsä toivo ei ole heidän tuttavansa. Heidän vapautensa on vapautta etenkin pankkiorjuudesta ja työelämän oravanpyörästä kuten Seppälä-sitaatissa. Syrjäytetyn vapaus on myös elämää omassa ”sosiaalisessa”, joskus virtuaalisessa, todellisuudessa, jossa pätevät syrjäytetyn säännöt. Syrjäytetyt ovat talouden syksyssä varttuneita ja talven asukkeja, jotka eivät ole koskaan eläneet kevättä. Lapsuuden muistoissa saattaa olla aavistus kesän yltäkylläistä riemua, joka paljastui-kin syksyllä petokseksi. Nuoren sukupolven syrjäyty-

neiden fraktion yksilöt ovat läheistä sukua Dostojevskin surulliselle Raskolnikovin hahmolle. Raskolnikov tappaa syyttömän koronkiskurieukon osoittaakseen oman teoriansa oikeellisuuden ja todistaakseen olevansa vapaa tekemään millaisia päätöksiä hyvänsä.

Yhteiskunnan tulisi tarjota kaikkina talouden vuodenaikoina mahdollisuudet toivon ja pärjäämisen eetosten rakentamiseen. 2000-luvulla yhteiskunnassamme on paljastunut sukupolvien yli ulottuva malli ongelmien väkivaltaisesta ratkaisemisesta. Ilmiöllä on juurensa Suomen 1900-luvun sodissa, joissa ratkaisu oli väkivalta, äärimmäinen pärjäämisen malli. Maa kävi vuonna 1918 traumaattisen sisällissodan, jonka jälkihoitoa oli niin yhteiskunnan kuin yksilön tasolla vaikeneminen. Toinen maailmansota tuotti traumatisoituneita sotilaita, joiden asettuminen suurten ikäluokkien ja 1950-luvulla syntyneiden tunteistaan puhuviksi isiksi oli monissa tapauksissa mahdotonta. Jälkikasvu ei saanut valittaa arjen ongelmista, koska isä oli pärjännyt sodassakin. Jollei vaitelias isä ollut tarpeeksi vakuuttava, tilalle astui huutava ja usein lyöväkin isä. Suomeen onkin kasvanut sukupolvia, joille vaiteliaisuus on vahva viesti ja omillaan pärjääminen kunnia-asia. Viime vuosina paljon palstatilaa saaneet, vihan, puhumattomuuden ja osattomuuden masinoimat massamurhat ovatkin kärjistetyksi sanoen kulttuurimme kunniamurhia.

Tämän päivän sukupolvikonflikti on versonut törmävivistä elämänodotuksista. 1940–50-luvuilla syntyneet ovat arvostelleet etenkin 1970–80-luvuilla syntyneitä päämäärättömydestä, vastuunoton puutteesta, koko elämänpituisen koulutuksen tavoittelusta ja aikuistumisen lykkäämisestä, hyvinvointivaltion lihapatojen ääreen jäämisestä. Hildén (s. 1948) ja Iivari (s. 1948) tiivistävät kritiikin: ”Lopettakaa marina ja tarttukaa elämäänne. Asettakaa omat tavoitteet. On teidän vuoronne muuttaa yhteiskuntaa.” (Hildén & Iivari 2008, 199.) Nuorempi polvi taas katsoo vanhempiansa keskittyneen liikaa aineellisten hyvinvointinormien täyttämiseen. Laura Honkasalo (s. 1970) on kiteyttänyt perheen perustamista lykkäävän X-sukupolven tunnelmia romaanissa *Tyttökerho*: ”En jaksa sitä valittamista, musta tuntuu aina, että olen pettymys sille, se olisi halunnut erilaisen lapsen, ehkä se olisi halunnut pojan. Ehkä sen unelmien pojalla on perhe, poika

siellä luomassa lumet, ehkä unelmien poika on rakentanut oman talon Lippajärvelle ja käy joka päivä äidin luona.” (Honkasalo 2005, 236.)

Talouden vuodenaikojen näkökulmasta x- ja y-sukupolvien tilannetta voi tulkita niin, että hyvinvointivaltion syksyssä epävarmuuden sumu on peittänyt toivon näköalat. Talouden syksyssä varttuneille kehittyvät helposti erilaiset elämänodotukset kuin kevätään kasvateille. Hannu Raittila (s. 1956) antaa yhden vastauksen suurten ikäluokkien normatiivisille elintaso-odotuksille: ”Vielä kuusikymmentäluvun alussa enemmistö suurten ikäluokkien nuorista teki talviset tarpeensa pakkasessa kuin eläin. Sitten tulivat talon lämpimään rakennetut vesiklosetit. Sellaista sattuu ihmiselle vain kerran lajin historiassa, jos toki myös yksilökohtaisesti.” Sodan jälkeen syntyneitä voikin kutsua elämäntavan nivelsukupolveksi. Nuoremman sukupolven elämäntavan aineelliset murrokset ovat toisenlaisia: ”Ei lattesukupolvikaan silti aivan vaille kokemuksia jää. Se sai kokea latten tulemisen.” (Raittila 2004, 102; Karisto 2005, 39–41.)

Nuorempien ikäluokkien kokemat yhteiskunnalliset avainkokemukset eivät tosin saata jäädä vain latteen, sillä kapitalismissa on tapahtunut murros. Vahvalle talouskasvulle perustuvien, talouden keväässä ja kesässä annettujen optimististen eläke- ja hyvinvointilupausten täyttäminen talouden syksyssä on pakottanut reaalitytuotannon perustuvan kapitalismin alistumaan sijoitustuottoja korostavalle eläkevakuutuskaupitalismille. Uuden kapitalismin uskottavuus perustuu laskennalliseen kasvuun, jota olisi saatava aikaan talouden talvessakin. Velkakriisin säikäyttämät sijoittajat pakottavat valtiot leikkaamaan julkista taloutta ja siten talouden yleistä kysyntää, jota kehittyvien maiden ennen pitkää hiipuva vetoapukaan ei riittäne takaamaan. Pitkä taantuma vaikeuttaa entisestään hyvinvointilupausten täyttämistä. Työelämää taas kiristää ja työttömyyttä lisää etenkin eläkerahastoista pörssiyhtiöihin kohdistuva omistajakapine. Käsillä on kenties noidankehä, joka ennakoii pitkääkin talouden talvea.

TOIVEIKKAALLA TALVIMIELELLÄ KOHTI KEVÄTTÄ

Suomalainen hyvinvointivaltio on nyt 2010-luvun alkupuolella ehtinyt kondratjevilaissä vuodenkierros-

sa talouden talveen. Alustava tarkastelumme sukupolvien kokemuksista ja elämäntulusta globaalien talouden ja politiikan sykleissä avaa lupaavan näkökulman analysoida hyvinvointivaltion rakentumisen historiaa sukupolvien vuorovaikutuksen tuloksena sekä niitä ilmiöitä ja konflikteja, joita erityisesti hyvinvointivaltion purkautuminen tai uudelleenrakentuminen aiheuttaa.

Modernisaation edetessä globaali kapitalistinen järjestelmä on saanut yhä tiukemman otteen kansallisvaltioista ja talouden merkitys arkielämässä on kasvanut. Hyvinvointivaltion rakentamisen aikakaudella sukupolvien ristiriidat sotasukupolven ja suurten ikäluokkien välillä johtuivat lähinnä erilaisista elintaso-odotuksista ja poliittisista näkemyksistä. 1990-luvun laman perintö ja hyvinvointivaltion rahoituksen heikkeneminen ovat johtaneet aikalaiskeskustelujen valossa yhä kärjestympiin ikäluokkien hyvinvointivaltion eturistiriitoihin. Lehtiartikkeleissa eläkejärjestelmää on mm. kutsuttu jättivedätykseksi tai pyramidihuijaukseksi. Euroopan talouskriisin seurauksena valtioiden julkisen velan lisääntyminen, eläkevastuiden kasvaminen, ikäluokkien pieneneminen ja eliniän pidentyminen muodostavat yhtälön, jota on vaikea kaikkien sukupolvien näkökulmasta oikeudenmukaisesti ratkaista.

Sodat ja yhteiskunnan talouden suhdanteet rakennemuutoksineen ovat merkittäviä sukupolvien yhteisten kokemusten ja elämäntulun siirtymien määrittäjiä. Eri kohorteilla on ollut erilaiset mahdollisuudet kouluttautua, sijoittua työhön ja edetä työuralla. Sodan sukupolvella koulutus jäi lamakauden ja olemattomien kouluttautumismahdollisuuksien vuoksi ihanteeksi, työuraa raamittivat sota ja jälleenrakennus. Suuret ikäluokat pääsivät suhteellisen helposti koulunpenkiltä työhön käsiksi pitkän taloudellisen nousukauden ja hyvinvointivaltion rakentamisen myötä. Suurten ikäluokkien jälkeen syntyneillä pitkän koulutuksen saaneilla x-sukupolven edustajilla pääsy työmarkkinoille on ollut vaikeampaa ja työt luonteeltaan lyhyempikestoisia. Nykynuorten ”kadotetun y-sukupolven” yhteiseksi eurooppalaiseksi kohtaloksi on nostettu työttömyys ja vaikeus päästä työmarkkinoille korkeasta koulutuksesta huolimatta.

Eurooppalainen hyvinvointi- ja eläkejärjestelmä perustuu oletukseen jatkuvasta taloudellisesta kasvusta, jota monet asiantuntijat ja ajattelijat kuitenkin pitävät

epärealistisena asiointilana. Talouden syksyissä läntinen talouskasvu ja siten hyvinvointivaltio on pysynyt pysyissä vain velkarahalla, ja eteläisen Euroopan velkaantumisen on voinut jatkaa näihin päiviin vain eurojärjestelmän suojissa. Euroopan velkakriisi ja sen epäonnistunut finanssi-innovatiivinen hoitaminen osoittavat, että vallitsevaan eurooppalaiseen talousjärjestelmään ei enää uskota, ei kotipesässäkään. Talouden talven aiheuttamaa shokkia pahentaa historiattomuuden ja hyvinvointivaltion tuottaman euforian luoma kollektiivinen harha pysyvistä hyvinvoinnista, ikuisesta kesästä, historian loppuna tai täydellistymisenä. Talvi saattaa yllättää ankaruudellaan, joka voi kummuta niukoista resurssista käytävästä kamppailusta ja uudesta epädemokraattisesta poliittisesta järjestyksestä.

Talouden talvessa lienee kuitenkin itämässä uusi sukupolvi, joka ajattelee hyvinvointivaltion ja sen taustalla olevan talousjärjestelmän uusiksi ja suuntaa toiveikkain mielin kohti ennemmin tai myöhemmin koittavaa kevättä. Uuden kondratjeviläisen syklin voi sysätä liikkeelle myös mullistava energiataloudellinen innovaatio. Veikko Huovisen Hamstereita lainaten: tärkeintä on toiveikas talvimieli:

«Elämä ei ole toivotonta, kun ihmisellä on hyvät talvi-varastot! Runsaat – ei silti kohtuuttomat – ruoka-ainevävarastot, ... sekä näiden kanssa käsi kädessä kulkevat oivalliset asusteet, luovat yhdessä pohjan kolmiyhityden viimeiselle jäsenelle, joka on nimeltään toiveikas talvimieli. Näillä seuduin talvi asettaa erinomaiset vaatimukset sille, joka tahtoo kunnialla kestää lumen ja jään paineen ja nähdä hyvissä voimissa kevätauringon.» (Huovinen 1957, 39.)

Juha Kauppila
FT, yliopistotutkija,
aikuiskasvatus
Itä-Suomen yliopiston
Joensuun kampus

Esko Hartikainen
FT, tutkija,
Itä-Suomen yliopiston
Joensuun kampus

LÄHTEET

- Alanen, A. (1994). Generatiivisuus Eriksonin kehitysvaiheteoriassa. *Aikuiskasvatus* 14 (2), 94–101.
- Antikainen, A. (2010). The capitalist state and education. The case of restructuring the Nordic model. *Current sociology* 58(4), 530–550.
- Ball, S.J. (2003). The teacher`s soul and the terrors of performativity. *Journal of education policy* 18(2), 215 – 228.
- Bourdieu, P. (1993). *Sociology in Question*. London: Sage.
- Böckerman, P. & Kiander J. (2006). *Talouden pitkät syklit ja politiikka. Teoksessa Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen*. Toim. J. Saari. Helsinki: Gaudeamus.
- Erikson, E. H. (1982). *The life cycle completed*. New York: Norton.
- Haavikko, P. (1990). *Talvirunoja*. Helsinki: Art House.
- Hildén, R. & Iivari, U. (2008). *Suuret ikäluokat luokkakuvassa. Mitä meistä tuli*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Hobsbawm, E. (1999). *Äärimmäisyyksien aika. Lyhyt 1900-luku (1914–1991)*. Tampere: Vastapaino.
- Honkasalo, L. (2005). *Tyttökerho*. Helsinki: Otava.
- Hotakainen, K. (2011). *Jumalan sana*. Helsinki: Siltala.
- Huovinen, V. (1957). *Hamsterit*. Helsinki: WSOY.
- Huovinen, V. (1978). *Lentsu. Kertomus suomalaisten räkätäudista*. Helsinki: Otava.
- Huovinen, V. (1990). *Kasinomies Tom*. Helsinki: Otava.
- Karisto, A. (2005). Suuret ikäluokat kuvastimessa. Teoksessa *Suuret ikäluokat*. Toim. A. Karisto. Tampere: Vastapaino.
- Kauppila, J. (2002). *Sukupolvet, koulutus ja oppiminen. Tulkintoja koulutuksen merkityksestä elämänkulun rakentajana*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 78. Joensuu.
- Korpinen, P. (1981). *Kriisit ja pitkät syklit*. Helsinki: Työväen taloudellinen tutkimuslaitos.
- Laakso, T. (1977). *Kun elää saat*. Helsinki: Otava.
- Linna, V. (1962/1987). *Täällä Pohjantähden alla*. Helsinki: WSOY.
- Mannheim, K. (1952). The Problem of generations. In Kecskemeti, P. (ed.) *Essays on the sociology of knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Mead, M. (1972). *Ikäryhmien ristiriidat: sukupolvikuilun tutkimusta*. Helsinki: Otava.
- Noro, A. (2004). Aikalaisdiagnoosi: sosiologisen teorian kolmas lajityyppi? Teoksessa *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Toim. K. Rahkonen. Helsinki: Gaudeamus.
- Pajamäki, O. (2006). *Ahne sukupolvi. Suurten ikäluokkien perintö*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Pajamäki, O. (2011). *Perintö vai perintä?* Helsinki-kirjat Oy.
- Pelle Miljoona (1996). *Suuret ikäluokat. Levyltä Juuret. Pyramid*. Johanna Kustannus.
- Raittila, H. (2004). *Liikkumaton liikuttaja. Esseitä*. Helsinki: WSOY.
- Roos, J. P. (1987). *Suomalainen elämä*. Helsinki: SKS.
- Roos, J.P. (1988). *Elämäntavasta elämäkertaan*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Seilonen, K. (1976). *Köyhien mökkien punaista*. Helsinki: Tammi.
- Seppälä, J. (2008). *Paholaisen haarukka*. Helsinki: WSOY.
- Tontti, J. (2007). *Luokkakokous*. Helsinki: Otava.
- Tuominen, M. (1991). *”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”*. *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Otava.
- Turunen, H. (1973). *Simpauttaja*. Helsinki: WSOY.
- Valkonen, E. & Kauppila, J. (2010). Sivistyksen keitaasta formulatalliksi? Kansalaisopiston henkilökunnan kokemuksia markkinaperusteisesta aikuiskoulutuspolitiikasta. *Aikuiskasvatus* 30 (3), 175–184.
- Wallerstein, I. (1988). Kulttuuri modernin maailmanjärjestelmän ideologisena taistelutantereena. Teoksessa E. Allardt, S. Hall, I. Wallerstein. *Maailmankulttuurin äärellä*. Toim. K. Eskola ja E. Vainikkala. Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 11. Jyväskylä.
- Virtanen, M. (2001). *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 831.
- Yle Uutiset (2009): http://yle.fi/uutiset/vanhusten_vallankumous_on_alkanut/1240997 (15.1.2011)

VIITTEET

- 1 Kirjoitus perustuu Juha Kauppilan kasvatustieteen päivillä Itä-Suomen yliopistossa 24.11. 2011 pitämään esitelämään sekä Esko Hartikaisen ja Juha Kauppilan kirjoittamaan dokumenttielokuvan alustavaan research-aineistoon ja tutkimussuunnitelmaan. Ohjaaja Markku Kuroselle esitämme kiitokset keskusteluista.